

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-258-9-11>

Орлеан Андрій Михайлович

*доктор юридичних наук, доцент,
заступник директора Тренінгового центру прокурорів України*

Берднік Інна Володимирівна

*доктор юридичних наук, доцент,
консультант аналітичного відділу підготовки прокурорів
Тренінгового центру прокурорів України*

ОРІЄНТИРИ РОЗМЕЖУВАННЯ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ ч. 1 ст. 111-1 та ст. 436-2 КК УКРАЇНИ

15 березня 2022 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» [1], яким зокрема, доповнено Кримінальний кодекс (далі – КК) України статтею 111–1 «Колабораційна діяльність». 16 березня 2002 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» [2], яким доповнено КК України ст. 436–2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників».

Найбільші складнощі на практиці викликає наявність подібних ознак об'єктивної сторони кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 111–1 та ст. 436–2 КК України, які певною мірою збігаються.

Загальними критеріями розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 111–1 та ст. 436–2 КК України, є ознаки таких елементів складів кримінальних правопорушень, як об'єктивна сторона та суб'єкт.

Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 111–1 КК України, полягає у публічних

висловлюваннях – запереченнях або закликах в одній із таких форм: публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України; публічне заперечення встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України; публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; публічні заклики до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора; публічні заклики до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України [3].

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 436–2 КК України, характеризується такими альтернативними діями, як виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, а злочину, передбаченого ч. 2 ст. 436–2 КК України, – виготовлення, поширення матеріалів, у яких містяться виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році. Крім того, ч. 3 ст. 436–2 КК України охоплює вчинення таких дій із використанням засобів масової інформації [3].

Як бачимо, через неякісну законодавчу техніку формулювання цих статей є не найкращими, бо маємо збіг ознак об'єктивної сторони щодо такого діяння, як заперечення збройної агресії проти України. Однак задля належного розмежування ознак об'єктивної сторони, варто звернути увагу на інші обов'язкові ознаки кожної із вказаних статей.

Так, обов'язковою за ст. 111–1 КК України ознакою заперечення збройної агресії проти України є публічність. Згідно з п. 1 Примітки до цієї статті публічним вважається поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації [3].

При цьому і заперечення збройної агресії проти України, і поширення матеріалів, у яких міститься заперечення збройної агресії проти України, може відбуватися із використанням засобів масової інформації, що охоплюється ч. 3 ст. 436–2 КК України й одночасно

відповідає ознаці публічності, обов'язковою для ч. 1 ст. 111–1 КК України.

У зазначених випадках збігу більшості наявних ознак має місце конкуренція статей, які передбачають спеціальний і загальний склади кримінального правопорушення. Відповідно до загальнови-знаних правил кваліфікації у таких випадках діяння кваліфікується за тією із них, яка містить найбільшу кількість додаткових ознак складу вчиненого кримінального правопорушення¹. Такою статтею в цьому випадку, на наш погляд, може бути ст. 436–2 КК України, оскільки її нормами передбачено відповідальність за заперечення збройної агресії саме з боку Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році.

На нашу думку, у випадку конкуренції двох розглянутих статей саме ст. 436–2 КК України (її різними частинами) без необхідності додаткової кваліфікації за ст. 111–1 КК України охоплюються:

- вчинене з використанням засобів масової інформації заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році;

- вчинене з використанням засобів масової інформації поширення матеріалів, у яких міститься заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році (публікація статей, розміщення відеозвернень, надання інтерв'ю у ЗМІ, що містять відповідні заперечення, тощо).

До того ж однією лише ст. 436–2 КК України охоплюватимуться заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, які вчинені непублічно (наприклад, висловлення такого заперечення під час бесіди з іншою особою або кількома особами), а також вчинене без використання ЗМІ та без адресування до невизначеного кола осіб поширення матеріалів², у яких міститься заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році (наприклад, підкидання листівок до пошто-

¹ Якщо кримінальне правопорушення передбачене одночасно кількома статтями Особливої частини КК України, то діяння кваліфікується за тією з них, яка містить найбільшу кількість додаткових ознак складу вчиненого кримінального правопорушення.

² Поширення хоча б одного примірника відповідного матеріалу містить склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 436–2 КК України).

вих скриньок, розклеювання їх на дошках для оголошень, розсилання листів певним групам адресатів тощо. Кваліфікація таких дій за ст. 111–1 КК України є неможливою через відсутність ознаки публічності.

Вчинення додатково до вказаних у двох останніх абзацах інших дій³, передбачених ч. 1 ст. 111–1 КК України, свідчитиме про необхідність кваліфікації за сукупністю кримінальних правопорушень (ч. 1 ст. 111–1 та 436–2 КК України).

Окрім того, доцільно враховувати, що й у ст. 436–2 КК України передбачено відповідальність за багато інших діянь, щодо яких не виникають питання конкуренції зі ст. 111–1 КК України (виправдовування, визнання правомірною збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, тощо).

Суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 111–1 КК України, є громадянин України, який досягнув 16-річного віку. Водночас суб'єкт злочинів, передбачених ст. 436–2 КК України, – загальний, тобто будь-яка фізична (громадянин України, іноземець, апатрид, біпатрид, біженець), осудна особа, яка досягла 16 років [4, с. 203].

Основним покаранням за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 111–1 КК України, визначено позбавлення права обіймати посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років. Такий підхід не означає, що це покарання не може бути призначене особам, котрі наразі вказаних посад не обіймають або не займаються відповідною діяльністю. Фактично призначення цього покарання може виконувати так би мовити превентивну функцію та унеможливлювати зайняття суб'єктом певними видами діяльності або зайняття певних посад у майбутньому.

³ • Публічне заперечення встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України;

• публічне заперечення встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України;

• публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора;

• публічні заклики до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та(або) окупаційною адміністрацією держави-агресора;

• публічні заклики до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

Адже жодного звуження кола суб'єктів через неможливість застосування до них відповідного покарання не відбувається.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність) : Закон України від 03.03.2022 р. №2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 20.06.2022).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції : Закон України від 03.03.2022 р. №2110-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#n6> (дата звернення: 20.06.2022).
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.06.2022).
4. Кравчук О.О., Бондаренко М.С. Колабораційна діяльність : науково-практичний коментар до нової статті 111-1 КК. *Юридичний науковий електронний журнал*. №3. 2022. С. 198–204.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-258-9-12>

Рожков Юрій Олександрович

адвокат,

директор Юридичної компанії «Альянс Правових сил»

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (ст. 111-1 КК УКРАЇНИ)

Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність була введена до Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1] у березні 2022 року. Однак вже станом на червень 2022 року в Єдиному реєстрі досудових розслідувань міститься понад 1500 проваджень за ст. 111–1 «Колабораційна діяльність» [2].